

Dan Andersson:

Vad gör kapitalisterna?

Målen har varit många och förväntningarna stora i debatten om löntagarfonder. Från LO/SAP har emellertid målen begränsats till dem som rör förmögenhetsfördelningen, sparandet, den solidariska lönepolitiken och inflytandet. Man kan säkert utforma olika fonder som bidrar till att uppfylla vart och ett av dessa mål. AP-fonderna är t ex stora nog för att kunna väsentligt påverka både förmögenhetsfördelning och sparande.

Förslagen till löntagarfonder — t ex LO/SAP-förslaget 1981 — har, bl a med hänsyn till den ringa storleken,

mycket begränsade effekter i dessa båda avseenden. Kritiken mot *argumentationen* för löntagarfonder har där varit sakligt välgrundad. Inflytandemålet har visat sig mer relevant. Fondfrågan handlar om ägandet och inflytandet i näringslivet — om makten om man så vill — och fonderna (av typ LO/SAP 1981) skulle ha blivit tillräckligt stora för att väsentligen "ta över" börsföretagen — i den meningen är de mycket stora. Fondfrågan handlar således om makten och målet är rimligen makt-spridning. Min kritik mot *förslaget* till löntagarfonder (LO/SAP 1981) har på

den punkten varit att *ett stort system* inte är en bra metod att sprida inflytande.

Nu blev det inga fonder av typ LO/SAP 1981 utan ett väsentligt mindre fondsystem med en avkastningsinriktad placeringspolitik, utan inslag av tvångsemissioner. Hur dessa fonder utvecklas efter 1990 kan ingen veta, men förslaget har från en del håll hälsats just som ett första steg. Diskussionen om ägande och inflytande i näringslivet måste rimligen också fortsätta. Ett inlägg i denna fortsatta debatt är Dan Anderssons *Vad gör kapitalisterna?* (Tiden, 167 sid, ca 86 kr). Boken har inte "akademiska" ambitioner utan utgör, som underrubriken lyder, "en läsebok om ägandet i Sverige". Från mina utgångspunkter för Andersson därmed in diskussionen på rätt spår och han avstår från de ovidkommande argumenten för löntagarfonder.

Andersson diskuterar både ägarstrukturen och ägarrollen i näringslivet. Han betonar att aktieägandet är starkt koncentrerat i Sverige. Den kraftigt ökade institutionaliseringen av aktieägandet, som författaren ingående diskuterar, har dock enligt min mening inte inneburit en ökad koncentration — bakom institutionerna står i allmänhet många intressenter i kollektiva eller individuella former. Den mest slående effekten är väl att de privata familjernas roll har minskat. De ca 50 största familjerna äger numera "bara" ca 5 procent av börsvärdet (1979). Institutionaliseringen synes alltså medföra en breddning av ägarintressena, men inte nödvändigtvis av inflytandet och vi vet inte särskilt mycket om hur institutionerna fungerar i ägarrollen. En diskussion om inflytandet och ägarrollen är därför motiverad, hävdar Andersson med all rätt.

Det privata ägandet i näringslivet legitimeras i första hand av dess "effektivitet", menar Andersson. Frågan är om institutionerna är lika aktiva och kompetenta att driva företag som de gamla familjerna, typ Wallenberg. I längden krävs emellertid en "demokratisering" av näringslivet, framhåller författaren,

som anger "spänningen mellan demokrati och effektivitet" som ett bärande tema i boken. Enligt Andersson är dock demokratiska företag också effektiva företag. Han riktar stark kritik mot det passiva, institutionella ägandet. Löntagarfonder skulle bli bättre, mer kompetenta ägare än dagens institutioner. Hur dessa fonder ska utformas så att de får "verksamhetsinsikt i ägarrollen" och ger ökat löntagarinflytande är frågor som fortfarande bör diskuteras, menar författaren, som bl a kan tänka sig företagsanknutna fondsystem som komplement till övergripande fonder.

Andersson finner inte heller någon konflikt mellan "effektivitet" och en utjämning av inkomster och förmögenheter. Det är nog i stort sett rätt — kapitalismen är ju historiskt sett förenad med utjämning och socialdemokratisk välfärdspolitik med god ekonomisk tillväxt — men det beror väl på hur långt man går. Fondpropositionen hävdar t ex att låga vinster och höga marginalskatter "riskerar att verka allmänt försvagande på de ekonomiska drivkrafterna och riskerar därmed att ytterligare urholka tillväxten". Det ser ut som argument mot vinstdelning och för sänkta marginalskatter. Enligt Andersson skulle dock — i en ekonomi byggd på enskilt ägande — inkomst- och förmögenhetsskillnader behövas för ett tillräckligt sparande (närmast i form av riskkapital). Men det handlar såvitt jag förstår mycket mer om att skapa sådana villkor (lönsamhet) som gör att företagen kan dra till sig riskkapital. På samma sätt kan företagens "osunda" beteende att alltmer ägna sig åt finansiella i stället för fysiska investeringar sägas i första hand bero på en rationell reaktion på vad som är lönsamt. Det handlar i båda fallen ytterst om att det som kallas sunda investeringar gjorts speciellt litet lönsamma.

Anderssons synpunkter stämmer inte alltid med den traditionella LO-linjen i fondfrågan. Han hävdar t ex, som jag själv gjort, att den enskilda fonden inte bör bli stor i förhållande till börserna men gärna storägare i ett enskilt börsföretag. Det står också klart att Anderssons *am-*

bition är att med fonderna skapa mer av fungerande konkurrens och pluralism i näringslivet. Tyvärr diskuterar han inte närmare hur fonderna — och hela näringslivet — ska utformas för att tillgodose kraven på både effektivitet och maktspridning. Han ger dock i denna bok en del utgångspunkter som han borde utveckla. Vad som saknas, inte bara hos Andersson utan i hela fonddebatten, är en systematisk diskussion om hur man på bästa sätt uppnår de upp-

sätta målen — med eller utan fonder och om hur eventuella fonder ska utformas. Den starkt polariserade debatten om löntagarfonder har, enligt min mening, försvårat en sådan debatt. Anderssons bok ligger dock en bra bit ifrån den upphetsade fonddebattsnivån. Den är seriös om än åtskilliga invändningar kan göras.

Universitetslektor *Berndt Öhman*
Högskolan i Örebro